

Recensio

Ökumenische Rundschau, 57. évf. 2008/4.

Frankfurt am M., ISSN 0029-8654, 401–560. old.

E folyóirat-szám a római egyház fő újabb megnyilatkozásainak visszhangjára összpontosít (*Motu proprio*, 2007, valamint *Nagypénteki imádságszöveg módosítása*, 2007). Alkalmatlannak tartja, hogy a zsidóság szerepének hivatalos vatikáni magyarázata olyan körülmények között ölt új színt, amikor a *Dabru emet* (*Beszéletek igazságot*) című zsidó állásfoglalás enyhülést hozott az évszázados zsidó-keresztyén viszony számára.

A zsidó megközelítést *David Rosen* rabbi ismerteti, aki a *Dabru emet* irat egyik aláírója. (Egyébiránt ő a zsidóság és más vallások, elsősorban a keresztyénség közötti párbeszéd egyik kiemelkedő alakja.) *Egymástól tanulni – zsidó szemszögből megfogalmazott gondolatok* c. cikkében veszteseknek mondja azokat, akik megvetik az érintkezést és a párbeszédet a zsidók és a keresztyének között, és a következőképpen indokolja nyitottságát: ha csak a hozám hasonlókat fogadom el partnernek, beszűkült a láthatárom; kisebbitem az isteni mindenség sokszínűségének az értékét az emberi társadalmon belül. Elegendhetlen kellékként említi meg a teológiai alázatot és a reménységet: „Annak a felismerésnek alázata, hogy egyetlen hagyomány nem képes egymagában átfogni az isteni teljességet, és az a reménység, hogy az istenivel a saját hagyományainkon túl is találkozhatunk, az isteni világmindenség csodálatos és fantasztikus sokszínűségén belül.” Megvallja, hogy amikor közelebről megismerték mások elfogultságát és előítéleteit, élesekben szemükbe ötlött tulajdon nyakaságuk és előítéletük. Számot vetettek azaz, hogy a Názáreti Jézushoz azért

viszonyultak visszautasítóan, mivel a történelem során rengeteget szenvedtek azoktól, akik őrá hivatkoztak, holott a tanításában nagyon sok a követnivaló. A keresztyénség megértését munkáló tanítók és vallásfilozófusok említésekor Jakob Emdenre is utal, aki a 18. sz. végén elismerte, hogy a keresztyénség üdvösséget felmutató jelleget hordoz. Nézete szerint a héber nyelvű Biblia az a közös talaj, amelyen meg lehet élni a zsidóságnak és a keresztyénségnek.

Az aszimmetriától a komplementaritásig. Változás a keresztyén-zsidó párbeszédben címmel Friedhelm Pieper közöl írást. A szerző a németországi evangélikus egyház lelkipásztora, és hosszú ideig vezető munkatársa volt a *Keresztyén-Zsidó Nemzetközi Tanácsnak*. Felvázolja a Seligsbergben (Svájc, 1947) tartott „sürgősségi konferencia” körülményeit, majd az azóta megtett utat mutatja be 8 pontban és egy összegezésben.

A harmadik tanulmány Ernst Michael Dörrfuss: *Reformatori irányultság a zsidó-keresztyén párbeszédben. Az Európai Evangélikus Egyházak „Egyház és Izrael” tanulmánya – egy európai hozzájárulás a keresztyének és zsidók összekapcsolódásának teológiai értelmezéséről*. (E. M. Dörrfuss az EKD, VELKD és az UEK kiküldöttjeként elnökkölt a Leuenbergi Tanpárbeszéd Csoportjának „Egyház és Izrael” műhelyében.) Leuenberg (1973) után Bécsben (1994) vetődött fel ismét a zsidókhoz való viszonyulás kérdése, amikor négy alapadottságot határoztak meg, amelyek az egyetértés pillérei az európai protestantizmus számára. 1. Az egyház elválasztása és Izrael elválasztása; az „Ő” és az „Új”

szövetség között elválaszthatatlan összefüggés áll fenn. 2. Az Izraelhez való viszonyulás feltétlenül a hit kinyilvánításához tartozik a keresztyének és az egyházak számára. 3. A keresztyének közös dolgokat és különbözőségeket fognak felfedezni az egyház és a zsinagóga viszonylatában. 4. A zsidók és a keresztyének közötti párbeszéd abból él, hogy egyikük sem kicsinyli le a másik hite igazságának megtapasztalását, valamint azon igyekvésből, hogy megértően figyelnek egymásra. A Leuenbergi Egyházközség belfasti nagygyűlésén mind a 101 tagország magáévá tette az *Egyház és Izrael* dokumentumot. A dolgozat 2. része három alpontban mutatja be ezt – felosztása alapján. A *Találkozások az egyház és Izrael között* indító fejezet, a zsidó közösségek helyzetét ismerteti az egyes országokban. A 2. fejezetben – *Az egyház és Izrael* – azokat a teológiai próbálkozásokat mutatja be, amelyek által az egyházak Izrael pozitív megismeréséhez építettek utat. Az egyházaknak nem szabad megelégedniük az eddig elért jelentősebb eredményekkel. Jóllehet Izraelt változatlanul a Kijelentés elsőrendű címzettjének tekinti, e státuszát mégsem tartja túlhaladottnak, hanem inkább a feljük is hangzó igehirdetést sürgeti, hogy a zsidókat a keresztyénség felé fordítsa. A 3. fejezet első két részből adódó következménnyel foglalkozik. Erre utal az alcím is: *Az egyház Izrael jelenében*. A megvalósulás helyei az igehirdetés mellett a katekézis, az egyházi ünnepkörök, az egyházi képzés. A zárógondolatokban helyet kap az Izrael népével szembeni történelmi ellenségeskedés miatti bánkódás, valamint a további párbeszédet szorgalmazó szándéknyilatkozat. A valódi folytatás a németországi evangélikus egyházak közössége által fenntartott közös bizottság, *Az egyház és Izrael* munkájában nyer formát. A bizottság szórólapon nyilvánította ki az érintett egyházak viszonyulását a *Dabru emet* irat-

hoz. Ezzel kívánt rációfolni D. Ritschl bozólátó nézetére, mely szerint az Izraelkérdés nyílt seb az egyház életén. Hasonlóképpen jelentős mozzanat a 2001-es *Charta oecumenica*, valamint a 3. Európai Ökumenikus Nagygyűlés nagyszabedeni dokumentuma.

Ugyancsak a párbeszéd „hogyan tovább?” kérdését feszegeti az egyesült államokbeli római katolikus teológus, *John Pawlikowski*. Mit kell tenni annak érdekében, hogy kiküszöböljük a zsidó-keresztyén viszonyt terhelő akadályokat? A választ kifejezetten *katolikus látószögéből* adja meg *A következő lépés a keresztyén-zsidó párbeszédben* című írásában. Elsősorban azt ajánlja, hogy vonuljanak ellenzékbe azokkal szemben, akik semmissé akarják tenni II. Vatikáni Zsinat a keresztyénekről és a zsidó népről megfogalmazott álláspontjának teológiai jelentőségét. A szerző belátja ugyan, hogy a *Nostra Aetate* nem ölelte fel a keresztyén egyház és a zsidóság viszonyának minden teológiai kérdését, azonban a zsinat és a pápa jóváhagyásával érvényben maradt, hogy a zsidóság Krisztus után is beletartozik a szövetségbe. Másodszor: széles körben ismertté kell tenni a *Nostra Aetate* tételeit, hogy a keresztyének odafigyeljenek ezekre. Az EVT felfigyelt a megjelent állásfoglalásokra, csak hogy az ehhez hasonló reagálásoknak sokkal rendszeresebben kellene megtörténnie. J. Pawlikowski a keresztyén-zsidó párbeszéd kiszélesítését sürgeti, mivel ez – szerinte – csupán az Észak-Atlanti területre terjed ki, ahol még mindig széleskörű az a nézet, hogy a keresztyén egyház felváltotta Izraelt az Istennel való szövetségben. A zsidóság képviselőinek pedig szélesebb körben kellene magukévá tenniük a *Dabru emet* nyilatkozatot. A felek közötti párbeszéd olyan mértékben fog előre haladni, amilyen mértékben elsajátítják *Az út szétválásának* tézisét (kidolgozója Robin Scrogg, chicagói biblikus), amely által Izrael és az

egyház viszonya merőben új értékelést nyer. A szerző Kasper bíborosban látja a II. Vatikáni Zsinat által megkezdett folyamat továbbvívőjét, ő viszont – így véli Scrogg – nem juttatja érvényre kellőképpen a maga meglátásait a hivatalos vatikáni aktákban.

Micha Brumlik (a majna-frankfurti Johann Wolfgang Goethe Egyetem társadalom- és vallástudomány professzora) J. B. Metz véleménye kapcsán fejt ki nézeteit a *Tárgyi egyetértés és teológiai visszalépések – a keresztyén-zsidó párbeszéd mai állásáról* c. írásában. Metz ugyanis így vélekedett: egyetlen teológiai mondatot sem lehet leírni anélkül, hogy szem elől tévesztenénk Auschwitzot. Sajnálkozását fejezi ki afelett, hogy egyes egyházak elzárkóznak a *Dabru emet* eléggé széles körű zsidó elfogadása után is, és visszautasítják a kinyújtott kezét. Az Újszövetség „zsidóellenességé”-nek élét ezzel igyekeznek tompítani: mind Jézus, mind valamennyi kanonikus irat szerzője zsidó származású volt. A szembenállás akkor éleződött ki, amikor a rabbinita zsidó közösség Jézus követőivel versengve igyekezett megszerezni Róma támogatását. Bírálata alá veszi a német evangélikus egyház részéről kidolgozott irányelveket (*A keresztyén egyház és a nem keresztyén vallások*, Hannover, 2003), és kimutatja ezek ellentmondásait, ti. egyrészt megértést kíván munkálni más vallások irányában, másrészt megvallja, hogy csak missziói lelkülettel képzelel el a keresztyén egyházat. A Nagypénteki imádság módosítás (2007) megütközést váltott ki („Imádkozunk a zsidókért is, hogy a mi Urunk és Istenünk megvilágosítsa a szívüket, hogy megismerjék Jézus Krisztust, minden ember üdvözítőjét...”), s 2008 elején a Németországi Zsidók Központi Tanácsa megszakította hivatalos kapcsolatait a katolikus egyházzal. Brumlik szerint nem egyszerűen a „teológiai porcelánban” esett kár, hanem a nagy fáradsággal felépített bizalmat tet-

ték semmivé. Összegzésében pedig ki mondja: nincs hitele a megkövetésnek mindaddig, amíg a keresztyén „triumfalizmus” nem döbben rá arra, hogy a keresztyén hitbe nem fér bele a zsidóellenesség.

Hans Ucko, svéd teológus csaknem két évtizeden át volt tanácsosa Az EVT Vallásközötti Kapcsolatok Irodájának. A *18 év az EVT-s zsidó-keresztyén párbeszédben* c. írásában sorra veszi 1989-től a szolgálati idejére eső ökumenikus-teológiai megvalósításokat és fejleményeket. Bevezető sorai közé egy anekdotát fűz be. Frissen munkába kezdett tanácsosként futott össze a Route de Ferney-en épült nemzetközi egyházi központban egy ott már régebben munkálkodó emberrel Bemutatkozott, és mindjárt elmondta, hogy az EVT zsidó-keresztyén párbeszéd munkatársa. Az jól megnézte, majd így szólt hozzá: „Oh, akkor Ön a ház bohóca.” A beszámoló feltárja a párbeszéd politikailag terhelt bonyodalmaikat is (zsidó-palesztin ellenségeskedések), és úgy értékeli, hogy a lehetetlent már megtették, sikerült felvenni a párbeszéd fonalát a zsidósággal, de a legnehezebbje még hátravan.

A folyóirat utolsó tanulmánya S. Wesley Ariarajah, Srí Lanka-i származású teológustól származik: *A zsidó-keresztyén kapcsolatok teológiai és bibliai hermeneutikája – ázsiai rálátásban*. (A szerző az Egyesült Államokban oktat, s az eredetileg sokkal hosszabb munkáját H. Ucko-nak ajánlotta az EVT-ben betöltött szolgálatának méltatása gyanánt. Teljes terjedelmében a *Hermeneutical Explorations in Dialogue: Essays in Honour of Hans Ucko*, publ. by *Ashish Amos, Delhi* 2007. kiadványban jelent meg.) Három időszakot állapít meg a zsidó-keresztyén viszonyra nézve: a keresztyénség születésétől Nagy Konstantinig; a konstantini fordulattól a II. világháborúban bekövetkezett shoá-ig; 1945-től napjainkig. Itt csupán a harmadik idő-

szakról írt anyag került közlésre. A szerző nem elégszik meg a létrejött kapcsolatok természetének ismertetésével, hanem felvázolja egy következő, negyedik fázis lehetőségét is. Eközben a kapcsolatok továbbépítésének kérdésére is kitékint. Útkeresésében a buddhizmus-hinduizmus egymásmellettségének paradigmájára mutat.

A *Dokumentumok és hírek* tömbben a következők állnak: *Dabru emet* kiáltvány; az EVT megalakulásának 60. évfordulójára írt eszmélés: *60 év EVT – krízisben az ökumené?* (szerző: Rolf Koppe, egykori

„Auslandbischof”, nagykövet-püspök); Hans Christian Felmy ortodoxia-szakutudós tanulmánya: *Az ortodoxia hozzájárulása az egyesült Európához* (2007 őszén írta a Nagyszebenben tartott nagygyűlés kapcsán); az erőszak legyőzésének dekádjára tekintő nemzetközi békeszimpózium nyílt levélanyaga, melyet a német kelet-ázsiai misszió kezdeményezésére 2008. április 4-én (Martin Luther King jr. meggyilkolásának 40. évfordulóján) írtak alá Dél-Koreában.

Balogh Béla

